

Právo na spravedlivý proces a právní pomoc ve správním a soudním řízení

Kateřina Šimáčková

Čl. 4 Ústavy :

Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.

Princip dělby moci.

Listina základních práv a svobod čl. 36

(1) Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

(2) Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.

Listina základních práv a svobod čl. 36

(3) Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.

(4) Podmínky a podrobnosti upravuje zákon.

Listina základních práv a svobod čl. 37

- (1) Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.
- (2) Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.
- (3) Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.
- (4) Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka.

Listina základních práv a svobod z čl.40

(5) Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.

(6) Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.

Principy správního trestání

Ne bis in idem

In dubio pro reo

Zákaz retroaktivity

Deficity spravedlivého procesu v českém správním řízení

právo na zastoupení a právní pomoc,

Ne bis in idem,

právo na tlumočníka,

právo na přístup k informacím,

právo na poučení,

právo být slyšen,

Deficity spravedlivého procesu v českém správním řízení

právo na rozhodnutí,

právo na rozhodnutí v přiměřené lhůtě,

právo na odůvodnění rozhodnutí,

právo na opravný prostředek,

právo na výkon rozhodnutí atd.

Deficity spravedlivého procesu v českém správním řízení

- Právo na právní pomoc ve správním řízení
- Ústavní deficit legislativní úpravy a co s tím?
- Je to vyřešeno novelou advokátního zákona ?

Zákon o advokacii

Novela zákona o advokacii, účinná od 1.7.2018

§ 18 odst. 2 a násl.

Právo na určení advokáta, případně i bezplatně nebo sníženou odměnu.

Žadatel si musí požádat a prokázat, že jeho příjmové a majetkové poměry takové poskytnutí právních služeb odůvodňují (podle vyhlášky)

Deficity přístupu k soudu ve správním soudnictví

Právní stát a důležitost přezkumu správních rozhodnutí, míra judikovatelnosti otázek, které řeší zákonodárna a výkonná moc, deficity správního soudnictví.

Veřejný zájem versus základní práva.

Soudní přezkum a transparentnost

Pl. ÚS 12/14

- Nález sp. zn. Pl. ÚS 12/14 ze dne 16. 6. 2015 (177/2015 Sb.) – pozastavení čerpání dotací musí být podrobeno soudnímu přezkumu
- Pozastavení výplaty části dotace je rozhodnutí, které se hluboce dotýká právní sféry jejího příjemce.
- Pro pozastavení výplaty již přiznané dotace, a to na zákonem nijak neomezenou dobu, postačovala nijak nekontrolovaná a reálně neomezená úvaha poskytovatele, spočívající navíc pouze na domněnce, že došlo k porušení pravidel.

Pl. ÚS 12/14

Vyloučení soudní kontroly [zde] vede k tomu, že případný arbitrární, svévolný, či dokonce šikanózní postup poskytovatele dotace nebude relevantně pojmenován ani nijak sankcionován... To však v demokratickém právním státě, který má povinnost chránit legitimní očekávání jednotlivců, jejich právní jistotu a základní práva před arbitrárností postupu státních orgánů, není možné. – rozpor s čl. 1 odst. 1 Ústavy

Pl. ÚS 12/14

- Nejen zásah do právní jistoty, ale také zásah do práva na ochranu majetku a vlastnického práva dle čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k evropské Úmluvě
- Soudní přezkum zde tedy nelze vyloučit (čl. 36 odst. 2 Listiny)

Pl. ÚS 24/17 - § 48 odst. 2 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Zákonodárce osobám ve služebním poměru v bezpečnostních sborech paušálně zakázal výkon jakékoli výtěžné činnosti, zároveň připustil výjimky z tohoto zákazu, ovšem jejich obsah a rozsah zcela ponechal na interním aktu vydaném ředitelem příslušného bezpečnostního sboru, a to bez jakýchkoli zákonných mezí či kritérií.

Meze základního práva musí plynout přímo ze zákona, přičemž dle čl. 4 odst. 3 Listiny „zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky“.

Pl. ÚS 24/17

V zájmu rovnosti před zákonem při omezování základních práv a svobod je tedy nutné, aby konkrétní rozsah základního práva, který má být z pohledu zákonodárce jednotlivci garantován, plynul ze zákona a platil pro všechny subjekty stejně. Napadená právní úprava tak nikterak nezaručuje, že pro všechny případy, které jsou svou podstatou obdobné, budou meze práva dle čl. 26 Listiny stanoveny takéž obdobně. Např. jednotliví ředitelé bezpečnostních sborů mohou stanovit výjimky odlišně, aniž by pro danou odlišnost existoval mezi jednotlivými bezpečnostními sbory jakýkoli rozumný důvod. Tudíž i z hlediska zachování rovnosti v právech, resp. zákazu svévole (čl. 1 Listiny) je nezbytné, aby byla dodržena shora uvedená výhrada zákona při omezování základních práv.

Pl. ÚS 15/16 - objektivní odpovědnost provozovatele vozidla za porušení povinností řidiče

Správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu zasahuje výlučně do vlastnického práva provozovatele vozidla podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. S obviněním ze spáchání tohoto deliktu není spojen žádný významný zásah do osobnostních práv obviněného, který by se například v podobě určitého stigmatizujícího působení dotýkal jeho jména a dobré pověsti. Pokuta, respektive určená částka, sice nepřímou umožňuje potrestání porušení povinností řidiče a pravidel provozu na pozemních komunikacích, vzhledem k objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla má však spíše regulační funkci ve vztahu k jednání účastníků silničního provozu. Tím vším se tento správní delikt liší od některých jiných správních deliktů, u nichž uznání vinným vypovídá o určitém společensky škodlivém jednání obviněného, což prostor pro objektivní odpovědnost podstatně zužuje.

Zásada presumpce nevinny podle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod nebrání objektivní odpovědnosti za správní delikt. Jde o procesní zásadu vztahující se k trestnímu řízení, respektive k řízení o trestním obvinění, z níž samotné však neplynou omezení pro stanovení skutkových podstat trestných činů či správních deliktů. Takováto omezení lze naopak – v závislosti na povaze deliktu i právních následcích, které jsou spojeny s jeho spácháním – dovozovat z jiných ústavně zaručených základních práv a svobod. Právě takto dotčená základní práva, a nikoliv zásada presumpce nevinny, jsou rozhodujícím kritériem přípustnosti objektivní odpovědnosti za správní delikt.

Pl. ÚS 15/16

Samotná možnost provozovatele vozidla vyhnout se stíhání pro správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu označením řidiče vozidla, která je důsledkem subsidiarity tohoto správního deliktu k přestupku řidiče, ještě nezakládá právní či faktickou překážku uplatnění práva odepřít výpověď pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo jeho osoby blízké podle čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Každý z těchto správních deliktů sleduje jiný účel.

Zatímco subjektivní odpovědnost řidiče za přestupek je následkem jeho protiprávního jednání, objektivní odpovědnost provozovatele vozidla za správní delikt je výrazem jeho širší odpovědnosti jako vlastníka vozidla, respektive osoby, která vozidlo se souhlasem jeho vlastníka provozuje. Zákon může stanovit provozovateli vozidla povinnosti k zajištění účinné regulace silničního provozu, kterou si vyžaduje masivní využívání motorových vozidel, s nimiž jsou přirozeně spojena některá nebezpečí pro životy, zdraví a majetek lidí. Každý, kdo se rozhodne opatřit si vozidlo, si musí být těchto povinností vědom.

II. ÚS 570/20 ze dne 14. 10. 2020

Z ústavního pořádku vyplývá, že každý má v řízení, v jehož rámci rozhodují orgány veřejné správy o jeho základních právech a svobodách, právo na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Při porušení tohoto práva – nepřiměřenou délkou takového řízení – pak dotčenému jednotlivci svědčí právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

II. ÚS 570/20 ze dne 14. 10. 2020

Při rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou nesprávným úředním postupem nelze odhlížet od toho, že bylo ve správním řízení rozhodováno o základním právu nebo svobodě, a proto je povinností obecných soudů zohlednit celkovou délku řízení, jež teprve ve svém souhrnu vedlo k realizaci základního práva; jinak se obecné soudy dopustí nepřípustného snížení procesní ochrany dotčeného jednotlivce. Na správní řízení o základních právech a svobodách, jakož i na případné navazující soudní řízení, je tedy třeba z ústavněprávního hlediska nahlížet jako na řízení jediné. Není-li jeho délka přiměřená, uplatní se vzhledem k zásadnímu významu základních práv a svobod v souladu s čl. 38 odst. 2 Listiny domněnka vzniku nemajetkové újmy.

II. ÚS 570/20 ze dne 14. 10. 2020

Přitom není třeba zkoumat, zda předmětem řízení bylo „občanské právo nebo závazek“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy a judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Samotné posouzení existence podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem v konkrétním případě je pak v pravomoci obecných soudů.

(pozor na to – možnost státu vyžadovat po příslušných osobách regresní náhradu; neblahá praxe justičního a správního ping pongu)

Doporučená literatura

- Pavel Molek: Právo na spravedlivý proces, Wolters Kluwer ČR, 2012
- Petr Svoboda: Ústavní základy správního řízení v ČR, Právo na spravedlivý proces a české správní řízení, Linde, 2007
- Komentář k Listině základních práv a svobod, Wagnerová a kol., Wolters Kluwer ČR, 2012
- Komentář k Evropské úmluvě o lidských právech, Kmec, Kosař, Kratochvíl, Bobek, C.H. Beck, 2012
- <http://www.probonoaliance.cz/cz/>
- Denegatio Iustitiae od K. Šimáčkové